

แนวคิดจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมไตรภูมิ

Cosmology concepts in Trihumi

ธนพล จุลกะเศียน / Thanapon Junkasain

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา / Faculty of Fine & Applied Arts, Burapha University, Thailand

E-mail: thanapon.bong@gmail.com

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 26 มีนาคม 2562 แก้ไข 18 พฤษภาคม 2562 ตีพิมพ์ 30 กันยายน 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวจักรวาลวิทยาที่ปรากฏขึ้นทั่วโลก และในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ เพื่อหาที่มาและความเชื่อมโยงกันของแนวคิดจักรวาลวิทยาในแหล่งต่างๆ และในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดทำให้สันนิษฐานได้ว่า จักรวาลวิทยาหรือโลกศาสตร์ในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิน่าจะมีรากฐานทางความเชื่อเกี่ยวพันกันกับกลุ่มความเชื่อของอารยธรรมลุ่มน้ำไทกริสยูเฟรติส, ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, ศาสนาโซโรอัสเตอร์, ศาสนาโซณะ, และศาสนาพุทธนิกายมหายาน ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ในส่วนรายละเอียดเนื้อหาของวรรณกรรมไตรภูมิพบว่าไม่มีคำภีร์เล่มใดที่ระบุเนื้อหาที่ตรงกันทุกประการ ซึ่งเนื้อหาที่มีการอธิบายไว้ในด้านภาพรวมส่วนจักรวาลและโลกนั้นเป็นส่วนที่ระบุต่างกันมากที่สุด โดยประเด็นที่มีการอธิบายตรงกันมากที่สุด คือ เรื่องตำแหน่งเขาสัตตบริภัณฑ์, ลักษณะของชมพูทวีป, ลักษณะของดาวดึงส์ภูมิ, และลักษณะของโลกันตนรก ทั้งนี้คำภีร์ที่ระบุส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับจักรวาลและโลกนั้นมากที่สุดจากกลุ่มตัวอย่าง คือ โลกสันฐานโชตรคัณฐี ส่วนที่ระบุเนื้อหาเกี่ยวกับสวรรค์มากที่สุดคือ จักกวาฬทีปนี ส่วนไตรภูมิโลกวินิจฉัยระบุส่วนเนื้อหาของนรกมากที่สุด

คำสำคัญ: จักรวาลวิทยา, วรรณกรรมไตรภูมิ, ความเชื่อโบราณ, สวรรค์, นรก

Abstract

This article aims to study and analysis story in cosmology concepts of ancient world and Trihumi literature for find to provenance and relation. By divided into 2 parts as follows: 1. Analysis to story and Image of Mythological Cosmologies everywhere in the world. 2. Analysis to story and Image of Trihumi literature. Analytical results lead to assumptions as: Mythological Cosmology of Trihumi literatures have relate to Beliefs of Tigris-Euphrates civilization, Brahmanism, Zoroastrianism, Jainism, and Mahayana sect of Buddhism. Results of Analytical Cosmology concepts of Trihumi literatures found that none of sample group is described identical content. The main topic of the most different identify was description to overview of Universe and World. Many details of story in subtopic, which had the most described close similarity within sample group as follows: position of Satta Boriphan Mountains, characteristics of Jambul Dwipa, Tavatimsa Heaven, and characteristics of Lokantarika. From sample group, "Lokasanthanajotaratanaganthi" was a manuscript that have the most describe to story of Universe and World, "Cakkavaladipani manuscript" that have the most describe to story of heaven, and "Traiphumilokavinijayakatha manuscript" that have the most describe to story of hell.

Keywords: Cosmology, Trihumi, Ancient beliefs, Heaven, Hell

บทนำ

ในอดีตเรื่องราวหนึ่งที่แต่ละศาสนาและลัทธิความเชื่อทั้งหลายมักหยิบยกนำมาใช้เผยแพร่ต่อมนุษย์เพื่อให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติตนไปในทางเดียวกัน คือ เรื่องการกำเนิดและดำรงอยู่ของโลก การกำเนิดมนุษย์ ชีวิตหลังความตาย รวมถึงองค์ประกอบโดยรวมที่เกี่ยวพันกับชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสามารถเรียกได้ว่า จักรวาลวิทยา (Cosmology) หรือโลกศาสตร์ที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบเรื่องราวที่เล่าขานกันต่อๆ มา เป็นการอธิบายสภาวะความคงอยู่และเป็นไปรอบตัวของตนผ่านตำนาน(legend) และเรื่องราวเทพปกรณัม (Myth) ทั้งในรูปแบบโศภนลักษณ์, รูปแบบลายลักษณ์อักษร (Literature), และรูปแบบที่เป็นภาพลักษณ์ (Image) ตัวอย่างเช่นในมหากาพย์กิลกาเมส (Gilgamesh) ของอารยธรรมเมโสโปเตเมียได้อธิบายเรื่องเกี่ยวกับสวรรค์อันเป็นดินแดนสุขคติของผู้ล่วงลับไว้ว่า “There was the garden of the gods; all round him stood bushes bearing gems. Seeing it he went down at once, for there was fruit of carnelian with the vine hanging from it, beautiful to look at; lapis lazuli leaves hung thick with fruit, sweet to see. For thorns and thistles there were haematite and rare stones, agate, and pearls from out of the sea.” (Sandars, 1972: 100) ส่วนศาสนาพราหมณ์ “เชื่อว่าสวรรค์เป็นสถานที่อยู่สูงเหนือจากโลกและอากาศขึ้นไป” (วิโรจ นาคชาติ, 2545: 85) ด้านดินแดนลงทันท้ที่ผู้ประพาศพิบัติมีการกำหนดตำแหน่งให้อยู่ลึกใต้แผ่นดินลงไป เช่น นรกของชาวซูเมอร์เรียกว่า “Kur” อันมีราชินี Ereshkigal และกษัตริย์ Nargal เป็นผู้ปกครอง ทางด้านนรกของชาวกรีกที่ซึ่งเทพฮาเดส (hades) ปกครองอยู่ โดย “hades แปลว่า ดินแดนที่มองไม่เห็น” (นพพร สุวรรณพานิช, 2551: 254) ส่วนนรก (Naraka) ของศาสนาพราหมณ์นั้นได้มีการแบ่งย่อยออกเป็น 7 ชั้น โดยมีจำนวนมากมายแต่มีกล่าวรายชื่อไว้จำนวน 41 ชุม “เป็นที่อยู่ของคนที่ประพาศพิบัติ หมอผีและปิศาจที่น่าขยะแขยง มีแต่ความมืดและทรมาน ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่านรกเป็นสถานที่แห่งหนึ่งอยู่ลึกลงไปใต้พื้นดิน” (วิโรจ นาคชาติ, 2545: 85) ในศาสนาโซเน บำรุง ชำนาญเรือ ได้อธิบายว่า “จักรวาลชั้นล่างเป็นที่อยู่ของพวกสัตว์นรกและเทวดาบางพวก แบ่งเป็น 7 ชุมมีการแบ่งย่อยๆ อีก แต่ละชุม (ยกเว้นชุมที่ 7) มีการแบ่งเป็นชั้นๆ รวมทั้งหมด 49 ชั้น แต่ละชั้นมีสถานที่อยู่ของสัตว์นกรวมทั้งหมด 8,400,000 แห่ง มีรูปร่างแตกต่างกันไป (บำรุง ชำนาญเรือ, 2552: 227) ส่วนแนวคิดเรื่องภพภูมิ มีการแบ่งภพภูมิออกเป็นส่วนๆ เช่น ชาวซูเมอร์ในอารยธรรมลุ่มแม่น้ำไทกริส-ยูเฟรติส ได้แบ่งภพภูมิออกเป็น 3 ส่วนคือ สวรรค์ (แบ่งย่อยอีกเป็น 3 ส่วนคือ Sky, Middle Heaven, และ Heaven of An) โลกมนุษย์(The Earth) (แบ่งย่อยอีกเป็น 2 ส่วนคือ Earth's Surface, และ Abzu (The Middle Earth)) และชั้นใต้พื้นดิน (The Under Earth) ด้านชาวสแกนดิเนเวียโบราณเชื่อว่าโลกแบ่งออกเป็นสามชั้นกว้างๆ ที่แบ่งย่อยออกเป็นเก้าโลกด้วยกัน ส่วนชาวมายาที่อยู่บริเวณแถบอเมริกากลาง แบ่งโลกออกเป็น 3 ส่วนด้วยกัน คือ 1 ส่วนสวรรค์ เป็นที่อยู่ของเทพเจ้าซึ่งแบ่งย่อยอีกเป็น 13 ชั้นด้วยกัน 2 ส่วนที่อยู่ของมนุษย์ และ 3 ดินแดนใต้โลกที่มี 9 ส่วนด้วยกัน ด้านจุดกำเนิดของจักรวาลนั้นเกือบทุกแหล่งข้อมูลอธิบายว่า แรกเริ่มมีแต่ความว่างเปล่าและยุ่งเหยิง เช่น ในชาวอียิปต์ตั้งแต่สมัยก่อนราชวงศ์นั้น ถึงแม้ว่าไม่สามารถหาข้อสรุปชัดเจนได้แต่โดยมากเชื่อว่าเดิมนั้นจักรวาลเป็นที่มืด เป็นมหาสมุทร มีแต่น้ำ ในเวลาต่อมาเกิดดอกบัวหลวงดอกหนึ่งโผล่ขึ้นมาจากน้ำ ดวงอาทิตย์ลอยขึ้นจากบัวหลวงดอกนั้น แล้วลอยขึ้นไปอยู่บนท้องฟ้า และดอกบัวดอกนั้นกลายเป็นโลก ส่วนชาวคานาอันโบราณเชื่อว่าแรกเริ่มมีแต่หมอกสีดำในพื้นที่ว่างเปล่า และในเวลาต่อมาเกิดเป็นเทพ Mot (เทพแห่งความตาย) เทพองค์นี้ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ ต่อมาจึงมีการกำเนิดจักรวาลขึ้น ด้านกรีกโบราณเชื่อว่าแรกเริ่มเป็นความว่างเปล่าอันปราศจากรูป เรียกว่า เคออส (Chaos) เป็นความเว้งว่างมืมหิมาที่ยิ่งเหยิง ส่วนศาสนาพราหมณ์ ฮินดู อธิบายว่า “แต่เดิมนั้นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นได้ก็ไม่มี สิ่งที่ไม่ปรากฏให้เห็นได้ก็ไม่มี ไม่มีภูมิภาค ไม่มีท้องฟ้า ไม่มีน้ำ ไม่มีความสุข ไม่มีความตาย ไม่มีความเป็นอมตะ ไม่มีความแตกต่างระหว่างกลางวันกับกลางคืน โลกทั้งมวลมีความมืดทึบไม่มีแสงสว่างแตกต่าง เปรียบเหมือนน้ำที่ปนอยู่ในนม มีอยู่เพียงประการเดียวคือ พรหมัน หรือพระเป็นเจ้า” (ประเทือง ทินรัตน์, 2551: 79) จินโบราณมีความเชื่อว่าก่อนหน้าจะเกิดโลกนั้น จักรวาลว่างเปล่าและไร้รูปลักษณะเช่นกัน ส่วนในตำรา “โคะจิกิ” ของญี่ปุ่นอธิบายไว้ว่า “โลกนั้นเริ่มแรกมีสภาพผสมปนเป ไม่มีการแบ่งแยก และไม่มีรูปร่าง เวลาต่อมาเกิดการ

เคลื่อนไหวในความไร้รูปร่างจนฟ้ากับดินก็แยกจากกัน” (อรรถยา สุวรรณระดา, 2553:7) ในปฐมมูลมูลีของชาวไทยวน (ล้านนา) อธิบายว่าเมื่อโลกยังไม่ปรากฏ มีแต่อากาศว่างเปล่าเช่นกัน

ในบริเวณแถบดินแดนประเทศไทย คำว่า “ไตรภูมิ” หมายถึง ภพภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุณภูมิ กล่าวคือ พระพุทธศาสนาจะแบ่งภูมิตามโลกธาตุหรือหนึ่งจักรวาลตามสภาวะจิตในแง่พุทธปรัชญา ภูมิทั้งสามนี้แบ่งออกเป็นภูมีย่อยๆ ซ้อนทับอยู่บนโครงสร้างของจักรวาลอีกทีหนึ่งทั้งหมด 31 ภูมิ (รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล, 2546: 26-27) “ไตรภูมิ” ถือเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่เรียกได้ว่าเป็นคัมภีร์โลกศาสตร์ และจัดว่าเป็นคัมภีร์ประเภท “ปกรณวิเสส” อันเป็นคัมภีร์หรือหนังสือที่พระคณาจารย์ได้รจนาขึ้น เพื่อแสดงความคิดเห็นอันเป็นภูมิรู้หรือภูมิธรรมของท่าน โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมจากคัมภีร์ต่างๆ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550: 117) ส่งผลให้คัมภีร์ประเภทนี้สามารถเชื่อมโยงไปถึงประชาชน ชาวบ้านได้เข้าใจถึงเนื้อหาได้ง่ายขึ้น และมุ่งทำความดีตามที่ศาสนาได้กำหนดเอาไว้ โดยวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้มีอยู่ด้วยกันหลายเล่ม หลายชื่อ และหลากหลายผู้รจนา และมีทั้งใช้รูปภาษาสันสกฤต (ไม่ปรากฏแล้ว) ภาษาบาลี ภาษาขอม ภาษาพม่า รวมถึงภาษาไทย ทั้งนี้แนวคิดจากวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้ได้ก่อให้เกิดการสรรค์สร้างสถาปัตยกรรมมากมายในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนสถานเป็นส่วนใหญ่ และความเชื่อตามหลักไตรภูมินี้เองที่นำมาสู่การประกอบพิธีกรรมของไทย การนำศิลปะเชิงช่าง ผสมผสานกับความประณีตของงานศิลปะก่อให้เกิดงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่การเกิด เช่น พิธีทำขวัญ โขนจุก จนถึงการตาย เช่น งานศพ เป็นต้น (ณรงค์ภรณ์ รอดทรัพย์, ภูศิษฐ์ แสงวงกิจ, และ นิพัทธ์พงศ์ พุ่มมา, 2557: 34) นอกจากนี้เรื่องราวไตรภูมียังแทรกซึมไปสู่มุมมองการรับรู้ (Perception) ของชาวพุทธในบริเวณแถบดินแดนประเทศไทยเกี่ยวกับเรื่องสวรรค์สำหรับผู้ทำดีและนรกสำหรับผู้ทำชั่ว อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของเนื้อหาของวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้อีกด้วย

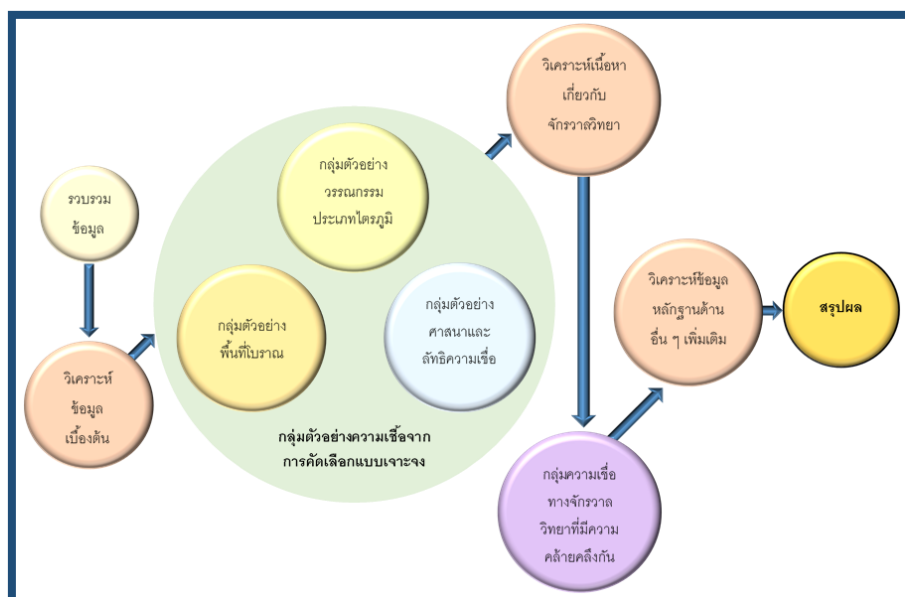
ทั้งนี้สังเกตได้ว่าเรื่องราวทางจักรวาลวิทยามีการหยิบยกนำมาเผยแพร่กันเกือบทุกอารยธรรม ซึ่งชุดความคิดเหล่านี้เป็นข้อมูลที่สำคัญควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้และทำการศึกษาถึงร่องรอยทางความคิดนี้เพื่อให้เข้าใจถึงบริบททางสังคมของผู้คนในอดีตได้ดียิ่งขึ้น โดยสิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งคือเหตุใดการอธิบายในประเด็นเหล่านี้ของแต่ละแหล่งข้อมูลจึงมีความคล้ายคลึงกันทางโครงสร้างและรายละเอียดบางประการ ทั้งที่หลายแหล่งที่มาความเชื่อมีแนวความคิดหลักที่แตกต่างกันและขัดแย้งกัน และด้วยความสำคัญเหล่านี้เองเป็นเหตุให้ผู้วิจัยนำเรื่องราวนี้มาทำการศึกษาวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวจักรวาลวิทยาในแหล่งต่างๆ และในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าใจถึงแนวคิดทางความเชื่อจักรวาลวิทยาของคนสมัยโบราณและค้นหาความเชื่อมโยงในด้านความเชื่อเหล่านี้ว่ามีความเกี่ยวพันกันหรือไม่ อย่างไร รวมถึงสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์แนวคิดนี้ให้คงอยู่ต่อไป

วิธีการดำเนินงานวิจัย

รวบรวมข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

โดยเบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมและศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับความเชื่อทางจักรวาลวิทยาแต่ละพื้นที่ในอดีตของโลก ประกอบด้วย อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไทกริส ยูเฟรติส และบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ สุเมเรียน (Sumerian) อักคาเดียน (Akkadian) อะมอไรต์ (Amorite) แคสไซต์ (Kassites) ฮูไรท์ (Hurrians) ฮิตไทท์ (Hittite) อัสซีเรียน (Assyrian) และแถบดินแดนคานาอัน (Canaan) เช่น โฟนีเซียน ฟิเลเตีย ฮีบรู, อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไนล์หรืออียิปต์โบราณ ตั้งแต่ช่วงยุคสมัยก่อนราชวงศ์ จนถึงสมัยจักรวรรดิ (ประมาณ 1554-1090 ก่อนคริสตกาล), ทวีปยุโรป ได้แก่ กรีกโบราณ (Ancient Greece) ชาวสแกนดิเนเวีย (ชาวไวกิง (Vikings)) ชนชาติฟินนิช (Finnish) และเคลติก (Celtic), ทวีปแอฟริกา เช่น ชาวซาน (San), ทวีปอเมริกา ได้แก่ ชาวอเมริกันพื้นเมือง (Native American) หรืออินเดียนแดง เช่น เผ่านาวาโฮ อารยธรรมเมโสอเมริกา (Mesoamerica) เช่น เทียฮัวนาโก (Tiahuanaco) อินคา (Inca) แอซเท็ค (Aztecs) และมายา (Maya), เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น จีน ญี่ปุ่น และเกาหลี,

ท้องถิ่นบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ชาวไทลื้อ ชาวไทใหญ่ ชาวไทยวน (ล้านนา) ไทอาหม ชาวคนไท-ลาว ชาวล้านช้าง ชาวอีสานและท้องถิ่นภาคใต้ของไทย, ความเชื่อในแต่ละศาสนา เช่น ศาสนาโซโรอัสเตอร์ (Zoroastrianism) ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (Brahmanism-Hinduism) ศาสนาไชนะหรือเซน (Jainism) ศาสนามณี (Manichaeism) ศาสนาคริสต์ (Christianity) ศาสนาอิสลาม (Islam) พุทธศาสนานิกายมหายาน, และในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ยกตัวอย่างเช่น คัมภีร์อรรถกถาจรุทธจักร, อรรถกถาอภิธรรมมวตาร, ฎีกาอภิธรรมมวตาร, อภิธรรมมตสังคหะ, สุมังคลวิลาสินี, ปปัญจสุทนี, สารัตถปกาสินี, มโนรณปุรณี, สันตติปกาสินี, คัมภีร์อรรถกถาพระวินัย, พระธรรมบท, คัมภีร์มหาบรรค, คัมภีร์อรรถกถาพระธรรมบท (ธัมมปทัฏฐกถา), มรุตตวิลาสินี, คัมภีร์ชาดก, ชินาลังการ, สารัตถทีปนี, พุทธวงศ์, สารัตถสังคหะ, มลิตนปัญหา, ปาเลยกสูตร, มหานิทาน, อนาคตวงศ์, จริยาปิฎก, โลกบัญญัติ, มหาภักตสูตร, อรุณตสูตร, สมันตปาสาทิกา, ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค, ลักษณะอภิธรรมะ, อนุฎีกาหิงสธรรม, สารีริกวินิจฉัย, โลกุตตติ, จันทรสุริยคติทีปนี, ไตรภูมิภิกขา, โอกาสโลกทีปนี, โลกที่ปกสาร, จักกวาพทีปนี, โลกสัณฐานโชตรตนคณฐี, ปรมัตถมัญจุสา, ปัญจคติทีปนี, มหาภักตโลกสัณฐาน, ติโลกทีปนี, โสทกขิมหานิทาน, สัมปิตนิตมหานิทาน, คัมภีร์พระนิบาต, คัมภีร์พระอัฐฐาสินี, คัมภีร์พระสัมโมหวิโนทนี, คัมภีร์มหายาญ, และไตรภูมิโลกวินิจฉัยกถา เป็นต้น ซึ่งเนื่องด้วยเอกสารเหล่านี้มีปรากฏอยู่จำนวนหลากหลายเล่มด้วยกันทำให้ผู้วิจัยเรียกวรรณกรรมเหล่านี้ว่า “วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ”

ภาพที่ 1 ภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

จัดกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อทำการวิเคราะห์

ซึ่งในการจัดกลุ่มตัวอย่างนี้ ได้จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวจักรวาลวิทยา โดยการวิเคราะห์ข้อมูลรูปสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเนื้อหาในรูปแบบลายลักษณ์อักษรและด้านภาพลักษณ์ที่ปรากฏของจักรวาลวิทยาของแต่ละพื้นที่ รวมถึงที่ปรากฏในวรรณคดีประเภทไตรภูมิ เพื่อหาความความเชื่อมโยงกันหรือไม่ อย่างไร และทำการคัดเลือกเฉพาะกลุ่มความเชื่อที่สันนิษฐานว่าน่าจะมีความเชื่อมโยงกัน และตัดกลุ่มที่ไม่น่าจะเชื่อมโยงกับวรรณกรรมประเภทไตรภูมิออกไป ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ได้นี้สามารถแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่มด้วยกันคือ 1 กลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในพื้นที่ท้องถิ่นโบราณ 2 กลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในศาสนาและลัทธิความเชื่อ และ 3 กลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ โดยนำกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์ 2 ด้านด้วยกัน คือ ด้านเนื้อหาของจักรวาลวิทยา และ ด้านภาพลักษณ์ที่ปรากฏของจักรวาลวิทยา

การวิเคราะห์เนื้อหาของจักรวาลวิทยาของกลุ่มตัวอย่าง ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ได้จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับจักรวาลวิทยาในกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในพื้นที่ท้องถื่นโบราณ ประกอบด้วย อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส, อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไนล์, กลุ่มตัวอย่างความเชื่อโบราณในทวีปยุโรป ประกอบด้วย ชาวกรีกโบราณและชาวไวกิง, กลุ่มตัวอย่างความเชื่อโบราณในเอเชียตะวันออก ประกอบด้วย ชาวจีนโบราณและชาวญี่ปุ่นโบราณ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในพื้นที่ท้องถื่นโบราณ และที่มาของข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์

กลุ่มตัวอย่าง 1.		ช่วงอายุ	ที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์
-อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไทกริสและยูเฟรติส		ราว 3500 ปี ก่อน ค.ศ.(เริ่มนับตั้งแต่ชาวซูเมเรียน)	-Budge, 1921 -George, 2016 -Hoffner, 1998 -Lambert, 2013 -Sandars, 1972 -Spence, n.d. -Witzel, 2012
-อารยธรรมแถบลุ่มแม่น้ำไนล์		ราว 3150 ปีก่อน ค.ศ.(ยุคราชวงศ์ต้น)	-กิงแก้ว อัดถากร, 2550 -ณัฐพล เดชขจร, 2560 -Budge, 1904
-ทวีปยุโรป	-กรีกโบราณ	ราว 750 ปีก่อน ค.ศ.(อารยธรรมเฮลเลนิก)	-ด็อกเตอร์ โนว์, 2551 -อัมพร สายสุวรรณ, 2549 -Berens, 2009
	-ไวกิง	ราว ค.ศ.800	-คอสมอส, 2560 -พณิดา ภูมิวัฒน์, 2548
-เอเชียตะวันออก	-จีนโบราณ	ราว 1123 ปีก่อน ค.ศ.(เริ่มนับสมัยราชวงศ์โจว)	-ทิวารักษ์ เสรีภาพ, 2551 -Collier, 2001
	-ญี่ปุ่นโบราณ	ราว 300 ปีก่อน ค.ศ.(เริ่มนับตั้งแต่ยุคยะโยอิ)	-คอสมอส, 2544 -มธุรส ศรีนวรรตน์, ม.ป.ป. -อรรธยา สุวรรณระดา, 2553

2. กลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในศาสนาและลัทธิความเชื่อ ประกอบด้วย ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, ศาสนาโซโรอัสเตอร์, ศาสนาโซณะ, ศาสนาคริสต์, ศาสนาอิสลาม, และศาสนาพุทธนิกายมหายาน ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางแสดงรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในศาสนาและลัทธิความเชื่อ และที่มาของข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์

กลุ่มตัวอย่าง 2.	ช่วงอายุ	ที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์
-ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	ราว 1600 ปีก่อน ค.ศ.	-บุญเย็น วอทอง, 2550 -พีรพล อิศรภักดี, ม.ป.ป. -สุภาพร พลายเล็ก, 2557 -Hazra, 1975
-ศาสนาโซโรอัสเตอร์	ราว 660 ปีก่อน ค.ศ.	-Darmesteter, 1880 -Karetzky, 1997
-ศาสนาโซณะ	ราว 599 ปีก่อน ค.ศ.	-บำรุง ชำนาญเรือ, 2552 -Schubring, 1962
-ศาสนาอับราฮัม	-ศาสนาคริสต์	คริสต์ศักราชที่ 1 -พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ฉบับย่อ, ม.ป.ป. -Lewalski, 2007 -Longfellow, 2008 -Tweedale, 1930
	-ศาสนาอิสลาม	คริสต์ศักราชที่ 632 -Al-Ashqar (n.d.) -Lange, 2016 -Thomassen, 2009
-ศาสนาพุทธนิกายมหายาน	ราว ค.ศ. 1 (สมัยพระเจ้ากนิษกะ)	-พระมหาบรรจง ชุตินฺธโร (ผิวกอง), 2547 -วรรธนะ มูลคำ, 2545

3. กลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ในการวิเคราะห์เนื้อหาของกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมินี้ เนื่องจากเอกสารเหล่านี้มีอยู่จำนวนหลากหลายเล่มด้วยกัน ทำให้ผู้วิจัยเรียกวรรณกรรมเหล่านี้ว่า “วรรณกรรมประเภทไตรภูมิ” และเนื่องจากข้อจำกัดในด้านจำนวน เป็นเหตุให้ผู้วิจัยจำเป็นต้องทำการคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบหาความเหมือนและความต่าง อันประกอบด้วยคัมภีร์โลกบัญญัติ, ชินาลังการ, อรุณวดีสูตร, โลกุปัตติ, ไตรภูมิภค, จักกาวาทิปปิณี, โลกสัณฐานโชตรตนคณฐี, ไตรภูมิโลกวินิจฉัย, ไตรภูมิ, ปฐมกัม, ไตรภูมิฉบับกระป๋อง, และโลกทิปนี

ทั้งนี้เนื่องจากเหล่าคัมภีร์ที่ได้อธิบายในข้างต้นแม้ว่าจะปรากฏต้นฉบับอยู่ภายในประเทศไทยแต่ต่างก็จัดเป็นเอกสารโบราณจึงเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงต้นฉบับ เป็นเหตุให้ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้เอกสารชั้นรองที่ได้มีการตีพิมพ์แล้วในการวิเคราะห์เปรียบเทียบ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3 ตารางแสดงรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ และที่มาของข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์

กลุ่มตัวอย่าง	ผู้รจนา	สถานที่รจนา	สมัยที่รจนา	ที่มาของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์
3.				
1.โลกบัญญัติ	พระสัทธรรมโฆษเถระ	สันนิษฐานว่าเมือง สเทิมพม่า	พุทธศตวรรษที่ 16	-สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554 -หอสมุดแห่งชาติ, 2528
2.ชินาลังการ	พระพุทธรักขิตาจารย์	ลังกา	ก่อนพุทธศตวรรษที่ 17	-รังษี สุทนธ์ และคณะ, 2548 -สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554
3.อรุณวตีสสูตร	ปรากฏผู้แต่ง	สันนิษฐานว่าเมืองหริภุญชัย /พม่า	ก่อนพุทธศตวรรษที่ 17	-กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, 2543 -สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554 -หอสมุดแห่งชาติ, 2533
4.โลกุปัตติ	พระสิริสมันตภักทบัณฑิตเถระ	พม่า	พ.ศ.1716	-สมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ, 2528 -สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554 -หอสมุดแห่งชาติ, 2533
5.ไตรภูมิภค	พญาลิไทย	ไทย	พ.ศ.1888	-ราชบัณฑิตยสถาน, 2544 -สุภาพรรณ พลายเล็ก, 2557
6.จักรกวางพิปนี	พระสิริมังคลาจารย์	เชียงใหม่	พ.ศ.2063	-สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554 -หอสมุดแห่งชาติ, 2523
7.โลกสันฐานโชตรตนคณฐิ	ไม่ปรากฏ	สันนิษฐานว่าประเทศไทย	พ.ศ.2063-2290	-สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2554 -หอสมุดแห่งชาติ, 2543
8.ไตรภูมิโลกวินิจฉัย	พระยาธรรมปรีชา (แก้ว)	ไทย	พ.ศ.2345	-นิยะดา เหล่าสุนทร, 2555
9.ไตรภูมิ	ไม่ปรากฏ	เชียงใหม่	พ.ศ.2455	-กรมศิลปากร, 2555
10.ปฐมกัปปี	พระไสย	อีสานไทย	พ.ศ.2455	-หอสมุดแห่งชาติ, 2533
11.ไตรภูมิฉบับกระป๋น่อย	พระเกลื่อน (ไม่แน่ชัด)	ภาคใต้ของไทย	พ.ศ.2340-2460	-กรมศิลปากร, 2555
12.โลกที่ปนิย	พระพรหมโมลี	ไทย	พ.ศ.2506	-พระพรหมโมลี, 2545

โดยผู้วิจัยได้นำเอกสารกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มมาวิเคราะห์ซึ่งโครงสร้างเนื้อหา ในประเด็นดังนี้ 1 จักรวาลและโลก 2 สวรรค์ (ที่สุขคติสำหรับผู้ตาย) และ 3 นรก (ดินแดนลงทัณฑ์ผู้ตาย) (ส่วนกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิจะวิเคราะห์ในรายละเอียดที่ลึกลงไปมากกว่ากลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในพื้นที่ท้องถิ่นโบราณ และกลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในศาสนาและลัทธิความเชื่อ)

สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาของจักรวาลวิทยา

สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหาของจักรวาลวิทยาของกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ด้านเนื้อหาโดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างของเนื้อหาเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาที่ได้มีการระบุไว้ตรงกันของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตารางที่ 4 ตารางแสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้างของเนื้อหาของจักรวาลวิทยาจากกลุ่มตัวอย่าง

เนื้อหา	แหล่งความเชื่อที่ได้มีการระบุโครงสร้างเนื้อหาไว้ตรงกัน
1 จักรวาลและโลก	1.1 เชื่อว่าโลกแบน ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, กรีกโบราณ, วกิง, จีนโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.2 มีกำแพงขอบจักรวาล ไทกริสและยูเฟรติส, กรีกโบราณ, วกิง, จีนโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.3 มีภูเขาเป็นแกนกลางจักรวาล กรีกโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.4 มีน้ำล้อมรอบแผ่นดินทั้งหมด ไทกริสและยูเฟรติส, กรีกโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.5 แผ่นดินตั้งอยู่บนน้ำ ไทกริสและยูเฟรติส, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.6 มีโดมครอบแผ่นดินอยู่ตั้งอยู่บนน้ำ ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, กรีกโบราณ, จีนโบราณ, ญี่ปุ่นโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.7 มีการแบ่งภพภูมิออกเป็นหลายส่วน ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, กรีกโบราณ, วกิง, จีนโบราณ, ญี่ปุ่นโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.8 มีกำแพงสูงกั้นระหว่างทวีปและมหาสมุทร พราหมณ์-ฮินดู, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.9 จักรวาลมีการแตกดับ วกิง, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	1.10 ไม่มีผู้สร้างจักรวาลและสรรพสิ่ง ไชนะ, ไตรภูมิ
2 สวรรค์ (ที่สุขคติสำหรับผู้ตาย)	2.1 เทพสูงสุดอยู่เหนือจักรวาลของมนุษย์ขึ้นไป ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, จีนโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	2.2 มีเทพชั้นสูงสุดอาศัยอยู่บนยอดเขา กรีกโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	2.3 ผู้ทำความดีจะได้อยู่กับเทพในชีวิตหลังความตาย ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, วกิง, จีนโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	2.4 เป้าหมายสูงสุดคืออยู่นอกระบบของจักรวาล ไชนะ, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ

ตารางที่ 4 (ต่อ)

เนื้อหา		แหล่งความเชื่อที่ได้มีการระบุโครงสร้างเนื้อหาไว้ตรงกัน
3 นรก (ดินแดน ลงทัณฑ์ ผู้ตาย)	3.1 เป็นดินแดนที่อยู่ใต้พื้นดิน	ไทกริสและยูเฟรติส, ลุ่มแม่น้ำไนล์, กรีกโบราณ, ไวกิง, ญี่ปุ่นโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, โซโรอัสเตอร์, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	3.2 มีการแบ่งนรกออกเป็นหลายส่วน	จีนโบราณ, พราหมณ์-ฮินดู, ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน, ไตรภูมิ
	3.3 เป็นที่สถิตของผู้ที่เป็นด้านตรงข้ามของสิ่งสูงสุด	จีนโบราณ, ญี่ปุ่นโบราณ, โซโรอัสเตอร์, คริสต์, อิสลาม
	3.4 ผู้ที่ได้รับโทษทัณฑ์ในนรกนี้สามารถออกจากดินแดนนี้ได้โดยสิ่งสูงสุด	ไชนะ, คริสต์, อิสลาม, พุทธนิกายมหายาน

ซึ่งเมื่อนำเอาผลวิเคราะห์โครงสร้างของเนื้อหาของจักรวาลวิทยาทั้งในส่วนที่มีการระบุไว้และไม่ได้ถูกระบุเอาไว้เกี่ยวกับจักรวาลวิทยาของกลุ่มตัวอย่างมาเปรียบเทียบ พบว่าแหล่งความเชื่อที่มีการระบุถึงโครงสร้างเนื้อหาทางด้านจักรวาลวิทยา คล้ายคลึงกันกับวรรณกรรมประเภทไตรภูมิมากที่สุดคือ ศาสนาไชนะ โดยมีทั้งส่วนของเนื้อหาที่ถูกระบุไว้คล้ายคลึงกันและไม่ได้มีการถูกระบุไว้เช่นเดียวกันถึง 17 ข้อ จากทั้งหมด 18 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 94.4 ที่รองลงมาคือ ศาสนาพุทธนิกายมหายานที่ตรงกันร้อยละ 88.8 และศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่ตรงกันร้อยละ 83.3 ตามลำดับ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาของจักรวาลวิทยาในกลุ่มตัวอย่างแล้วนั้น เมื่อทำการจำแนกในส่วนของแต่ละแหล่งความเชื่อที่มีความคล้ายคลึงกันของเนื้อหาจักรวาลวิทยาที่มีจำนวนมากกว่า 50% ขึ้นไป ทำให้สามารถจัดเป็น “กลุ่มความเชื่อทางจักรวาลวิทยาที่มีความคล้ายคลึงกัน” ได้ 3 กลุ่ม ด้วยกัน คือ

- กลุ่มที่ 1 ได้แก่ ความเชื่อของไทกริสและยูเฟรติส, ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, ศาสนาโซโรอัสเตอร์, และชาวกรีกโบราณ
- กลุ่มที่ 2 ได้แก่ ศาสนาโซโรอัสเตอร์, ศาสนาคริสต์, และศาสนาอิสลาม
- กลุ่มที่ 3 ได้แก่ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู, ศาสนาโซโรอัสเตอร์, ศาสนาไชนะ, ศาสนาพุทธนิกายมหายาน, และวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลหลักฐานด้านอื่นๆ มาประกอบด้วย เช่น ด้านภาพลักษณ์ของจักรวาล แหล่งที่มาและช่วงเวลาของแต่ละความเชื่อ รวมถึงความเชื่อในส่วนอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำนานของเทพในแต่ละแหล่งความเชื่อ เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงที่ปรากฏในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดทำให้สันนิษฐานได้ว่าเนื้อหาและภาพลักษณ์ของจักรวาลวิทยาโบราณในแต่ละพื้นที่มีความเชื่อมโยงกัน แต่มีการปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงกันไปตามบริบททางสังคมในแต่ละพื้นที่ โดยแหล่งที่มาของแนวคิดจักรวาลวิทยาโบราณที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่ค้นพบและมีความเชื่อมโยงกับแหล่งความเชื่ออื่นๆ คือแหล่งอารยธรรมแถบลุ่มน้ำไทกริสและยูเฟรติส ซึ่งความเชื่อแหล่งนี้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่แนวคิดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาโซโรอัสเตอร์ในเวลาต่อมา และทั้งนี้ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของรากฐานไปสู่ศาสนาไชนะและศาสนาพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับ บำรุง ชำนาญเรือ ที่กล่าวว่า “แนวคิดเรื่องจักรวาลวิทยาในศาสนาไชนะและพุทธศาสนาน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีอยู่ก่อน เพราะมีลักษณะไม่แตกต่างกันนัก โดยแนวคิดในศาสนาไชนะน่าจะเก่ากว่าพุทธศาสนา เพราะคล้ายคลึงกับแนวคิดดั้งเดิมมากกว่า” (บำรุง ชำนาญเรือ, 2552: ง) ในขณะเดียวกันศาสนาโซโรอัสเตอร์ที่เจริญรุ่งเรืองในช่วงเวลาหนึ่งก็ส่งอิทธิพลแนวคิดไปยังศาสนาพุทธนิกายมหายาน โดยทั้งศาสนาพุทธนิกายมหายานและนิกายเถรวาท ต่างก็มีช่วงเวลาที่เหมาะสมความเชื่อซึ่งกันและกันอยู่ วรรณกรรมไตรภูมิที่เกิดจากการนำคัมภีร์ต่างๆ มาเรียบเรียงต่อกันมาเป็นช่วงๆ จึงไม่น่าแปลกใจนักที่จะมีบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากแหล่งอื่นๆ มาด้วยเช่นกัน

สรุปผลการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาของจักรวาลวิทยาของกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ

ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อหาจักรวาลวิทยาของกลุ่มตัวอย่างวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ จะเน้นไปที่เรื่องราวดังนี้ 1 จักรวาลและโลก 2 สวรรค์ (ที่สุขคติสำหรับผู้ตาย) และ 3 นรก (ดินแดนลงทัณฑ์ผู้ตาย) โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบในรายละเอียดที่ลึกลงไปมากกว่ากลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในพื้นที่ท้องถิ่นโบราณ และกลุ่มตัวอย่างจักรวาลวิทยาในศาสนาและลัทธิความเชื่อ คือ 1 การอธิบายลักษณะของจักรวาล 2 ภูเขาพระสุเมรุ 3 เขาสัตตบริภัณฑ์ 4 ภูเขาจักรวาล 5 วิถีพระอาทิตย์ พระจันทร์ และดวงดาว 6 น้ำในจักรวาล 7 มหาทวีปในทิศทั้งสี่ 8 ภูเขาหิมพานต์ 9 ตีรจันนาภูมิ 10 เปรตภูมิ 11 อสุรกายภูมิ 12 ฉกามาพจรภูมิหรือสวรรค์ชั้นฉกามาพจร 13 รูปภูมิ 14 อรูปภูมิ 15 โลกุตระภูมิ 16 ภาพรวมของนรก 17 มหานรกขุมใหญ่ 3 นรกบริวาร (อุทิสุนทร) 18 ยมโลกนรก(ยมโลกียนรก,ยมโลกิกะนรก) และ 19 โลกัณตนรก

ซึ่งพบว่าในจักรวาลวิทยาในวรรณกรรมประเภทไตรภูมิ ไม่มีคัมภีร์เล่มใดระบุเนื้อหาที่ตรงกันทุกประการ โดยในการอธิบายเนื้อหาส่วนจักรวาลและโลกนั้น แม้ว่าเรื่องส่วนนี้จะมีการอธิบายอยู่หลายเล่มหากแต่มีการระบุคลาดเคลื่อนไม่ตรงกันมากที่สุด ส่วนเนื้อหาเรื่องสวรรค์กับนรกอธิบายไปในทิศทางเดียวกันในทุกคัมภีร์ที่ได้มีการระบุไว้ในกลุ่มตัวอย่าง ด้านเนื้อหาที่ระบุต่างกันมากที่สุดของเรื่องราวส่วนจักรวาลและโลกนั้น คือ เรื่องรตนะของภูเขาพระสุเมรุที่อยู่ทางทิศใต้ ด้านส่วนเนื้อหาส่วนจักรวาลและโลกเท่าที่มีการระบุและใกล้เคียงกันมากที่สุด คือ เรื่องตำแหน่งเขาสัตตบริภัณฑ์ และการอธิบายลักษณะของชมพูทวีป ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 83 ของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนเนื้อหาที่ปรากฏการอธิบายน้อยที่สุดคือ ความสูงของจักรวาลที่มีเพียง อรุณวตีสสูตร เท่านั้นที่ได้ระบุไว้ ทั้งนี้คัมภีร์ที่มีการระบุส่วนเนื้อหาของจักรวาลและโลกนี้มากที่สุดจากกลุ่มตัวอย่างคือ คัมภีร์โลกสันฐาน ในด้านสวรรค์ (ที่สุขคติสำหรับผู้ตาย) ทุกคัมภีร์ที่มีการระบุเนื้อหาส่วนนี้มีการอธิบายไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งเนื้อหาส่วนลักษณะต่างๆ ของดาวดึงส์ภูมิมีการระบุใกล้เคียงกันที่สุดที่ร้อยละ 83 ส่วนเนื้อหาที่ปรากฏว่ามีการอธิบายไว้น้อยที่สุด คือ การระบุตำแหน่งของแต่ละภพภูมิ สวรรค์ และเรื่องโลกุตระภูมิ ซึ่งเนื้อหาส่วนนี้มีการระบุไว้ร้อยละ 25 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้คัมภีร์ที่ระบุส่วนเนื้อหา สวรรค์ มากที่สุดจากกลุ่มตัวอย่างคือ จักกาวาทิปินัย ส่วนนรกภูมิ (ดินแดนลงทัณฑ์ผู้ตาย) พบว่าคัมภีร์ที่ระบุส่วนเนื้อหา นรกภูมิ มากที่สุดจากกลุ่มตัวอย่างคือ ไตรภูมิโลกวินิจัย คิดเป็นร้อยละ 94.3 ซึ่งทุกคัมภีร์ที่ได้มีการระบุเนื้อหาส่วนนี้มีการอธิบายไปในทิศทางเดียวกัน โดยส่วนเนื้อหาที่อธิบายลักษณะของ โลกัณตนรก มีการระบุตรงกันมากที่สุด คิดได้เป็นร้อยละ 83 จากกลุ่มตัวอย่าง ส่วนเนื้อหาที่ปรากฏน้อยที่สุดคือ ลักษณะของอโยคุนทรก ที่มีเพียงไตรภูมิโลกวินิจัยและโลกทีปินัยเท่านั้นที่ได้ระบุไว้ ซึ่งจากข้อมูลเหล่านี้ทำให้สันนิษฐานได้ว่าวรรณกรรมประเภทไตรภูมิแต่ละเล่มนั้น มีการรจนาโดยเน้นความสำคัญที่แตกต่างกันไป ซึ่งอาจเนื่องด้วยบริบทแวดล้อมของสถานที่รจนาและช่วงเวลานั้นๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. 2555. **ไตรภูมิฉบับท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์.
- กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์. 2543. **อรุณวตีสสูตร**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- กึ่งแก้ว อรรถการ. 2550. **นิทานโบราณคดีอียิปต์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินตติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2550. **วรรณคดีบาลี**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- คอสมอส. 2544. **ตำนานเทพยญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- คอสมอส. 2560. **ตำนานเทพเจ้าไวกิง**. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.
- ณรงค์กรรณ รอดทรัพย์, ภูศิษฐ์ แสงกิจ, และ นิพัทธพงศ์ พุ่มมา. 2557. “คติไตรภูมิกับการสร้างพระเมรุและพระเมรุมาศ.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี** 6 (2): 34.
- ณัฐพล เดชขจร. 2560. **ตำนานเทพเจ้าอียิปต์**. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

ดีออกเตอร์ โนว์. 2551. สัตว์ประหลาดในเทพนิยายกรีก-โรมัน. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรุ๊ป.

ทิวารักษ์ เสรีภาพ. 2551. “จักรวาล” และ “ไข่” จากวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทปรัมปราคติ: ภาพสะท้อนของ
วิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม.” วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย 2 (1): 68-81.

นพพร สุวรรณพานิช. 2551. พระเจ้าและผีห้าชาติ. กรุงเทพฯ: Openbook.

นิยดา เหล่าสุนทร. 2555. ไตรภูมิโลกวิจิตรยกถา ส่วนที่ 1. กรุงเทพฯ: ลายคำ.

บำรุง ชำนาญเรือ. 2552. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในศาสนาโซเนและพุทธศาสนาเถรวาท.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญเย็น วอทอง. 2550. เทพเจ้า ความเชื่อเรื่องศาสนาพระเจ้าหลายองค์ในชมพูทวีปและอิทธิพลสืบเนื่องมายัง
ดินแดนสุวรรณภูมิ. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.

ประเทือง ทินรัตน์. 2551. “ความคิดเรื่องจักรวาลวิทยาของอินเดียโบราณ.” วารสารภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย 4
(2): 76-89.

พระคริสต์ธรรมคัมภีร์ฉบับย่อ.

พระพรหมโมลี. 2545. โลกที่ป็น. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.

พระมหาบรรจง ชุตินฺธโร (ผิวทอง). 2547. สวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน: ศึกษาเปรียบเทียบ.

ปริญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พัฒนา ภูมิวัฒน์. 2548. ปวงเทพผู้วิเศษ: ตำนานเทพเจ้าเคลติกและดิวตันนิค. กรุงเทพฯ: นวนิดา.

พีรพล อิศรางกูร. ม.ป.ป.. อารยธรรมอินเดีย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มธุรส ศรีนวลรัตน์. ม.ป.ป. ศาสนาชินโต. สืบค้นจาก <http://www.crs.mahidol.ac.th/news/religious/shinto.pdf>.

รังษี สุนด์ และคณะ. 2548. ชินาลังการปฏิภาณ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิญญาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2544. พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ไตรภูมิภค. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน.

รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกุล. 2546. “วิวัฒนาการและประติมานวิทยาจิตรกรรมโลกสันฐานเบื้องหลังพระประธาน.” เมือง
โบราณ 29 (4): 26-27.

วรรณะ มูลคำ. 2545. ร่องรอยและอิทธิพลของคติพุทธศาสนามหายานที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมพื้นบ้าน
ในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์,
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วิโรจ นาคชาติ. 2545. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมพงษ์ ปรีชาจินดาภูมิ. 2528. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกอุปัติ, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภาพร พลายน้อย. 2557. การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในคัมภีร์วิษณุปุราณะและไตรภูมิพระร่วง.
วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสันสกฤต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุภาพรณ ณ บางช้าง. 2554. จักกาวทีปนี: ลักษณะเด่น ภูมิปัญญา และคุณค่า. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย.

หอสมุดแห่งชาติ. 2523. จักกาวทีปนี. กรุงเทพฯ: เซ็นทรัลเอ็กเพรสศึกษาการพิมพ์.

หอสมุดแห่งชาติ. 2528. โลกบัญญัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษร.

หอสมุดแห่งชาติ. 2533. โลกปฏิบัติ อรุณวิสูตร ปฐมมูล ปฐมกัป และมูลตันไตรย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

หอสมุดแห่งชาติ. 2543. โลกสันฐานโชตรตนคณฐี. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

- อรรถยา สุวรรณระดา. 2553. **เรียนรู้ตำนานเทพผู้ป่วนจากวรรณกรรมโคะจิกิ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมพร สายสุวรรณ. 2549. **เทวดาฝรั่ง กรีก-โรมัน**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- Al-Ashqar, U. n.d. **al-Jannah wa an-Naar in the Light of the Qur'aan and Sunnah**. Retrieved from <https://islamhouse.com/en/books/336354/>.
- Berens, E. 2009. **The Myths and legends of ancient Greece and Rome**. Amsterdam: MetaLibri.
- Budge, E.. 1904. **The gods of Egyptians or studies in Egyptian Mythology**. London: Methuen & co.
- Budge, E. 1921. **The Babylonian Legends of Creation**. Retrieved from https://archive.org/stream/pdfyMfMIja9m9e6QYsfR/The%20Babylonian%20Legends%20Of%20Creation_djvu.txt.
- Collier, I. 2001. **Chinese mythology**. Retrieved http://www.eso-garden.com/specials/chinese_mythology.pdf.
- Darmesteter, J. 1880. **Zoroastrianism The Zend-Avesta the Vendidad Sacred Books of the East, Volume 4**. Oxford: Oxford University.
- George, A. 2016. **Cosmogony in ancient Mesopotamia**. Retrieved from https://www.academia.edu/28032071/The_cosmogony_of_ancient_Mesopotamia.
- Hazra, R. 1975. **Studies in the Puranic Records on Hindu Rites and Customs**. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Hoffner, H. 1998. **Hittite Myths**. Atlanta: Scholars Press.
- Karetzky, P. 1997. **The Evolution of the Symbolism of the Paradise of the Buddha of Infinite Life and Its Western Origins**. Philadelphia: University of Pennsylvania.
- Lambert, W. 2013. **Babylonian Creation Myths**. Indiana: Eisenbrauns.
- Lange, C. 2016. **Islamic History and Civilization**. Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Lewalski, B. 2007. **John Milton Paradise Lost**. Oxford: Blackwell.
- Longfellow, H. 2008. **Divine Comedy-Inferno Dante Alighieri**. Retrieved from <https://www.paskvil.com/file/files-books/dante-01-inferno.pdf>.
- Sanders, N. 1972. **The Epic of Gilgamesh**. Middlesex: Penguin.
- Schubring, W. 1962. **The Doctrine of the Jains**. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Spence, L. n.d. **Myths & legends of Babylonia & Assyria**. New York: Frederick A. Stokes Company.
- Thomassen, E. 2009. "Islamic Hell." **Numen** 56: 401-416.
- Tweedale, V. 1930. **The Cosmic Christ**. London: RIDER & CO.
- Witzel, E. 2012. **The Origins of the World's Mythologies**. New York: Oxford University.